

Determinizam i književni lik - "Nana" Emilea Zole

Petrov, Marina

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:839858>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-07-30**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Marina Petrov

Determinizam i književni lik – 'Nana' Emilea Zole

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2017.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Marina Petrov

Matični broj: 0009064973

Determinizam i književni lik – 'Nana' Emilea Zole
DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost/ Filozofija

Mentor: dr. sc. Danijela Marot Kiš

Rijeka, 2017

Sadržaj:

1. Uvod.....	2
2. Emile Zola i njegovo stvaralaštvo.....	3
3. Metoda rada.....	5
4. Estetika Zolinih romana.....	7
4.1. Uvođenje znanosti u književnost.....	7
4.2. Istina kao voditelj.....	9
4.3. Likovi u Zolinim romanima.....	11
4.4. Socijalna problematika u romanima.....	14
5. <i>Rougon- Macquartovi</i>	16
6. O romanu <i>Nana</i>	21
7. Kritika upućena otmjenom društvu.....	22
8. Karakterizacija Nane.....	23
8.1. Nanin odnos prema muškarcima.....	24
8.2. Nana kao majka.....	30
8.3. Nana kao kult obožavanja.....	31
8.4. Usporedba sa zlatnom muhom.....	32
8.5. Nanina propast.....	33
9. Zaključak.....	35
10. Sažetak.....	36
11. Izvori i literatura.....	37

1. Uvod

Tema ovoga rada je karakterizacija Nane, glavne junakinje istoimenog romana Emilea Zole. Emile Zola jedan je od najboljih francuskih pisaca, ali i tvorac naturalističkog romana. Njegove romane karakterizira determinizam, naturalizam i objektivnost te se zalagao za uvođenje znanosti u književnost. Navedene ću karakteristike pobliže objasniti kao i metodu rada po kojoj je Zola bio poznat i koje se pridržavao prilikom pisanja novoga romana. U njegovim su romanima zastupljeni opisi prljavštine, truloga i mračnog prostora pa tako nije ni izuzetak roman *Nana*. Zola je vrsno opisao pohlepu, poroke visokoga društva, moć novca, strast i bogatstvo te sve to objedinio u liku žene, u liku Nane. Ona je svjesna svojega izgleda i utjecaja na muškarce te ih iskorištava sve dok ju financijski mogu uzdržavati. U radu ću izdvojiti opise Nanina golog tijela te njezinu usporedbu sa zlatnom muhom sa smetlišta koja sve oko sebe truje i upropaštava. S jedne strane, Nana je žena koja uništava muškarce, i duhovno i materijalno, i ne mari za svoje pogreške, dok je s druge strane, ona majka te joj se ponekad javljaju osjećaji poput brižnosti prema svome sinu. Svrha njezinog postojanja jest iskorištavanje muškaraca kako bi njoj bilo dobro te joj je pojam bezuvjetne ljubavi nepoznat.

Iako je Nana kurtizana i prepušta se nemoralu, Zolu ju opisuje kao dobru osobu. Čitatelj ima dojam kako Nana nije zla osoba iako njeni postupci dokazuju suprotno. Također, pisat ću o kritici visokome društvu koja se daje iščitati iz romana, ali i iznijeti Zolino zanimanje za radničku klasu. Kroz lik Nane, Zola opisuje život Pariza, visoko društvo kao i njegove poroke. Upravo je u tom romanu Zola pokazao pravo lice bogatih i otmjenih ljudi. Visoko društvo je, zapravo, puno poroka, a novac igra glavnu ulogu. Ono što je vrlo zanimljivo jest činjenica da Zola ne pravi nikakve razlike između otmjenog svijeta i svijeta u kojem žive bludnice. U oba su svijeta prisutne prljavštine, laži i licemjerstva.

1. Emile Zola i njegovo stvaralaštvo

Emile Zola rodio se u Parizu 1840. godine. Nakon očeve smrti, Emile i njegova majka žive u neimaštini te se Zola zapošljava kao carinski činovnik kako bi novčano pomogao majci. Međutim, nakon dva mjeseca daje ostavku te se zapošljava u izdavačkoj knjižari kako bi što više naučio o književnosti koja ga sve više zanima i privlači. Zola marljivo radi u knjižari, piše svoje *Priče Ninoni* i upoznaje mnoge pisce koji ne slute da će prodaja Zolinih djela u budućnosti zasjeniti njihova djela. U jednome pismu, svojem prijatelju, napisao je:

Što se tiče budućnosti, ne znam; ako se najzad posvetim književnosti, držat ću se svoga gesla: „Sve ili ništa“. Prema tome, ne bih htio da idem ničijim stopama; ne zbog toga što težim da postanem osnivač neke nove škole – takav se čovjek obično uvijek drži nekog sistema – već što želim da pođem još neispitanom stazom i iziđem iz gomile piskarala našeg vremena. (Bernar 1966: 14)

Zola u početku ne prihvaća realizam jer smatra kako je stvarnost tužna te je treba prikriti ljepšim stvarima:

Stvarnost je tužna, stvarnost je gadna. Prikrijmo je cvijećem, održavajmo s njom vezu samo onoliko koliko to zahtjeva naša bijedna ljudska priroda; jedimo, pijmo, zadovoljavajmo svoje grube prohtjeve, ali duši dajmo njen dio, neka san uljepšava naše slobodne časove. (Bernar 1966: 15)

Njegov se stav kasnije mijenja te se poziva na realizam:

Prihvaćam u cijelosti, uostalom, njegov postupak koji se sastoji u tome da se potpuno otvoreno postavi pred prirodu i da je, ne izuzimajući ništa, prikaže u cjelini. (Bernar 1996: 24-25)

Romantizam mu postaje odbojan, a uzori su mu Stendhal, Honore de Balzac i Gustave Flaubert. Stav mu se mijenja zbog duhovne atmosfere koja se tada stvarala u francuskoj umjetnosti i književnosti, kao reakcija na romantizam koji nije zastupao opisivanje stvarnosti. Dramski pisci počinju pisati o svakodnevnoj

stvarnosti, a slikari, također, slikaju zbiljski svijet. Zola je došao u dodir s predstavnicima novih težnji u znanosti i književnosti koji će imati veliki utjecaj na njega, a naročito H. Taine.

Predloženo mu je da napiše roman-feljton o misterijama Marseillea te on to i prihvaća. Iz dokumenata kojima se koristio uzeo je događaje te ih je povezivao oko glavne teme i upravo je tu metodu upotrebljavao dok je pisao ciklus *Rougon-Macquartovi ili Prirodna i društvena povijest jedne obitelji pod Drugim carstvom*. Kada piše neki roman, Zola razmišlja samo o glavnom liku, o njegovoj porodici, temperamentu.

To mi je najvažniji posao: izučiti svijet s kojim će ta osoba imati posla, mjesta u kojima će imati da živi, zrak koji će udisati, njeno zanimanje, njene navike, do najbeznačajnijih poslova kojima će ona posvetiti svoje posljednje trenutke. (Milačić 1958: 213)

Pisac započinje proučavanjem sredine u kojoj će se likovi kretati te upoznaje, prikuplja građu i saznaje činjenice. Kada Zola piše roman, on je okupiran njime i ništa ga drugo ne zanima. Svakoga dana je pisao po tri ili četiri stranice i zbog te je metodičnosti u radu znao kojeg će dana završiti roman.

Studija Claudea Bernarda *Uvod u studij eksperimentalne medicine* utjecala je mnogo na Zolu te odlučuje kako u roman treba unijeti strogu znanost. I znanstvenik u laboratoriju i pisac za stolom teže istome cilju: upoznavanju stvarnosti.

Ono što je Claude Bernard učinio za tijelo, Emile Zola učinit će za strasti i društvene sredine, on će pokazati da čovjek ne postoji sam za sebe, kao pojedinačna zagonetka, proizvod slučajnosti, već kao posljedica niza pojava; dovoljno je da se one dobro prouče, pada se shvati čovjek i da se da njegova točna slika. (Bernar 1966: 39)

Tako je nastala faza eksperimentalnog romana. Tada je Zoli bilo trideset godina, odnosno, godina je 1870. i strast za znanošću obuhvatila je cijeli svijet. Kao

pisca eksperimentalnog romana, njegova je zadaća bila da ukaže na nedostatke društva kako bi vladajući primijenili odgovarajuća sredstva.

Emile Zola je bio veoma radišan kada su u pitanju njegovi romani. U trenutku kada završi jedan roman, nakratko se opusti i pohvali izdavaču, te počne prikupljati podatke za novi roman. Često je govorio kako mu je rad bio jedini razlog zbog kojeg živi i koji mu donosi radost.

Zola umire otrovan plinom u 62. godini. Iako je bio optuživan za mnoge stvari zbog svojih stavova i uvjerenja koje je izražavao u svojim romanima, Zola je postao jedan od najboljih i najpoznatijih francuskih pisaca.

2. Metoda rada

Emile Zola bio je vrlo uporan u opisivanju i iznošenju istinitih činjenica i podataka te upotrebljava metodu rada koja se sastojala od prikupljanja i proučavanja informacija. Svoju je metodu rada izložio u razgovoru s talijanskim piscem Edmondom de Amicisom i kaže kako nikada ne izmišlja činjenice te da polazi od glavnog lika. Razmišlja o karakteru glavnog lika, o njegovoj obitelji kao i staležu kojem pripada:

Znam samo za svoju glavnu ličnost, za svog Rougona ili svog Macquartova, čovjeka ili ženu, i to je staro poznanstvo. Mislim samo na tu osobu: razmišljam o njenom temperamentu, o porodici u kojoj je ona rođena, o prvim utiscima i o staležu u kome sam joj odredio da živi. (Milčić 1958: 213)

Dakle, Zola počinje izučavanjem sredine u kojoj se kreću likovi jer su likovi jedinke koje su nerazdvojne od sredine koja ih okružuje. Svijet koji kani opisati i

prikazati u romanu Zola upoznaje, prikuplja i čita potrebnu građu. Kada se pripremao za pisanje romana *Nana*, Zola je prikupljao anegdote o životu visokog staleža, odlazio je na trke kako bi što bolje prikazao sliku kurtizane i sredinu u kojoj se ona kreće. Upoznaje jednu kurtizanu, razgovara s njom, razgledava raskošan stan u kojem živi i na taj način prikuplja sve što mu je potrebno kako bi što stvarnije opisao život jedne kurtizane. Nakon njegovih zapažanja i upoznavanja sa životima ljudi i prostorima koje želi opisati, Zola prikuplja službene dokumente o određenim zbivanjima. Nakon proučene dokumentacije slijedi najteži posao, a to je da poveže određene događaje sa svojim likovima imajući na umu njihove uspomene i utiske. Često piše što mu pamte na pamet, ne vodeći računa o stilu i kompoziciji, jer mu je najvažnije da poveže mnogobrojne informacije koje je prikupio. Određuje likove i za svakoga skicira karakter koji se razlikuje od ostalih likova određujući im godine, fizički izgled i navike. Zatim uzima adresar i daje imena likovima, a ponekad uzima i imena realnih osoba te zbog toga dobiva žalbe. Skicira razgovore likova, razmišlja kako bi koji lik reagirao na određene situacije uzimajući u obzir njegov karakter i sredinu koja ga oblikuje. Zatim slijedi stvaralački rad, odnosno, pisanje djela. Svaki dan Zola piše isti broj stranica i upravo zbog te stroge metodičnosti zna kojeg će dana završiti svoje djelo. Kada Zola piše svoje djelo, on se u potpunosti posvećuje njemu:

On gleda, kao što je rekao jedan kritičar, ali ništa ne vidi što nema veze s njegovim predmetom, svu pažnju usredotočuje na ličnosti i sredinu u kojoj se one kreću i žive, prikuplja obilan materijal. (Milačić 1958: 219)

Ima snažnu moć zapažanja i njegovo je pamćenje ogromno. Zbog toga su opisi predmeta detaljni i živi u svojim oblicima, bojama i mirisima. Ukoliko prekine rad, makar i na jedan dan, teško ga nastavlja. Što se djelo bliži kraju, tada Zola piše sve brže i obično bi za deset mjeseci napisao svoj roman.

3. Estetika Zolinih romana

U trenutku kada Emile Zola prikupi građu za novo djelo odlazi upoznati ljude i ambijente o kojima je namjeravao pisati. Sredina u kojoj žive njegovi likovi i sami likovi su mu najvažniji, dok mu je zaplet od sekundarne važnosti. Kod pisanja romana, pisac je analogan znanstveniku koji bilježi ono što je tijekom eksperimenta spoznao. Ono što je specifično za Zoline romane jesu znanost, teorija nasljeđa, estetika ružnoće, utjecaj okoline na likove te istinitost. U njegovim djelima izdvajaju se kako opisi predmeta i prirode, tako i opisi ljudi u pokretu.

3.1. Uvođenje znanosti u književnost

Emile Zola svoja je shvaćanja romana opisivao u predgovorima svojih djela, u kazališnim kritikama, a posebno u *Eksperimentalnom romanu*. Pisao je pod snažnim utjecajem Claudea Bernarda, koji se smatra osnivačem eksperimentalne fiziologije. Zola je smatrao da u čovjeku živi životinja te da čovjeka treba proučavati i duhovno i tjelesno, stoga uvodi fiziologiju u svoja djela. Na taj je način učinio književnost zavisnom o medicini i patologiji.

Pisac je zapravo u ulozi eksperimentatora i on kao takav pomaže urediti društvo i smanjiti zlo. On kaže:

Mi pokazujemo mehanizam korisnog i štetnog, mi ističemo determinizam ljudskih i društvenih pojava, da bi se jednog dana moglo rukovoditi i vladati tim pojavama. (Milačić 1958: 223)

Dakle, Zola povezuje znanost i roman. On primjenjuje znanstvene metode na književno stvaralaštvo i želi stvoriti eksperimentalni roman.

Eksperimentalni roman nadopunjuje anatomiju, ali on proučavanje apstraktnog i metafizičkog čovjeka zamjenjuje izučavanjem prirodnog čovjeka koji je podčinjen i određen utjecajem okoline. (Milačić 1958: 223)

Njegova teorija eksperimentalnog romana je zapravo pokušaj da se izgradi estetika romana na temelju znanosti. Pisac je moralni eksperimentator koji proučava kako se strast ponaša u nekoj društvenoj sredini i kada bude vladao mehanizmom strasti, on je može ograničiti ili učiniti da bude manje štetna. To je eksperimentalni ili naturalistički roman. Naturalizam je reprodukcija prirode. Ono što se mora činiti jest to da se uzmu činjenice iz prirode i onda se izuči mehanizam tih činjenica pomoću promjene okolnosti ili sredine. Na taj način roman postaje znanstven te se kao takav zasniva na znanstvenim teorijama. Pisaci, kao i znanstvenici, istražuju istinu, odnosno, stvarnost.

Ono što je Cloude Bernard učinio za tijelo, Zola misli da učini za strasti i društvene sredine, pokazujući da čovjek u svojim prohtjevima i radnjama nije slobodan i samostalan, da njegovi postupci nisu slučajni, nego posljedice raznih pojava. (Milačić 1958: 225)

Kada naturalistički pisac prikupi informacije i upozna se sa svijetom o kojem želi pisati, na njemu je da logički poveže događaje. Pisac piše o realnim osobama koje djeluju u nekoj stvarnoj sredini i na taj način dobivamo jedan dio ljudskog života. Stvarnost kao objekt književnosti stvaranja jest ono što je zajedničko realizmu i naturalizmu pa mnogi povjesničari književnosti promatraju realizam i naturalizam u francuskoj književnosti kao dvije faze istog književnog pokreta. Naturalistički su pisci stvarali pred samu propast Drugog carstva i bili su aktivni učesnici povijesnih zbivanja, dok realisti pišu o zbivanjima, ali ostaju po strani. Također, kod naturalista iščezava fabula, a dokument igra važnu ulogu. Naturalizam je za Zolu više od književne teorije, on je pogled na svijet, ideologija.

Kada pisac prouči i nauči sve te pojave, on upoznaje čovjeka sa svim složenim svojstvima njegova bića. Naturalistički pisac je i promatrač i eksperimentator. Promatrač daje činjenice koje je zapazio te onda slijedi eksperimentator koji vrši eksperimente.

Claude Bernard je tvrdio da je književno djelo samo tvorevina duha i da nema ničeg zajedničkog sa utvrđivanjem prirodnih pojava, kao što to Zola tvrdi. Prema Milačiću, Zolina djela su književnost, a ne znanost, a okolnosti je Zola izmislio kako bi dobio rezultate koje on želi.¹ Zola zaboravlja da se pisac ne pokorava nekoj strogoj nužnosti, već da sve zavisi o njegovoj želji ili trenutnom raspoloženju. Pisac sam odlučuje o svojim likovima, može im umanjiti ili uvećati poroke, premještati ih iz jedne sredine u drugu. Znanstvenik to ne može. Njegov se eksperiment odvija u laboratoriju i nezavisan je o ljudskoj volji. Njegov će eksperiment izazivati iste rezultate, koliko god puta ih ponovi.

3.2. Istina kao voditelj

Iako su njegove teorije o eksperimentalnom romanu zastarjele, on je i dalje pisac koji je slikao ljude i stvari onakve kakve jesu. Nikada nije napuštao ideju da književnost treba počivati na točnim podacima. Emile Zola uvijek se koristio dokumentima i podrobno istražio sve što je bilo potrebno da bi napisao sljedeće djelo. Iščitava dokumente bilježeći svoja zapažanja, ali i putuje na određena područja te mu pomažu i stručnjaci i svjedoci nekog događaja.

Svi su Zolini romani serije *Rougon-Macquartovi* u izvjesnom smislu dokumentarni; više po piščevoj metodi, nego po suštini djela, i oni

¹ Milačić 1958, str. 226.

ostaju značajan podatak o jednom društvu i jednom dobu, kao i romani braće Goncourt i Zolinih učenika, koji će prikupljati za svoja djela mnogobrojne i istinite podatke o društvenim sredinama i rijetkim psihološkim slučajevima. (Milačić 1958: 229)

Emile Zola roman je shvaćao kao „anketu o čovjeku i prirodi“, odnosno, povijest ispisanu na osnovi neospornih dokumenata i svih zapažanja.

On je bio prvi koji je obukao bijelu liječničku bluzu i koji je u pratnji fiziologa Claude Bernarda ušao u bolnicu da proučava snagu nagona i njihovih oboljenja; tako je obogatio književnost zabranjenim temama i proskribiranim riječima. (Polanščak 1966: 122)

Kao primjer može se uzeti i odlomak iz romana *Nana* koji opisuje голу Nanu pred ogledalom. Ona voli svoje tijelo i divi se svojoj koži i vitkom struku. Također, primjer je i članak u kojem Fauchery uspoređuje Nanu sa zlatnom muhom ili maštanja muškaraca koja pobuđuje njezino tijelo. Zola ima stav da sve što je bolesno i ružno jest prirodno te o tome treba govoriti i zbog takvih su pogleda njegovi romani izazivali sablazan i skandal. Prema Antunu Polanščaku, Zola je na taj način oslobodio književni jezik od stidljivosti i bontona.²

Zola se, dakle, zalaže da pisci prikažu djelovanje realnih osoba u stvarnim sredinama i na taj se način daje čitatelju tek jedan isječak iz ljudskog života. Naturalistički pisac ne izmišlja povijest, već piše o točnim i utvrđenim činjenicama. Polazište jest stvarnost, a piscu je zadatak da zna izraziti tu stvarnost. Svaki pisac ima osobni način izražavanja pomoću kojeg prikazuje svijet koji nas okružuje. Međutim, njegova učenja i njegova djela često su bila u nesuglasici. Zola je bio romantičar, iako je tvrdio da to nije. On je preuveličavao stvarnost i prikazivao je crnjom nego što ona stvarno jest. Zola jest realist, ali u njegovim su djelima prisutni i elementi romantizma.

Dok realist a anatomske nožem, u ruci rije hladnokrvno, savjesno i bez gađenja, po ljudskom lešu, prevrće naličja fizičkog svijeta,

² Polanščak 1966, str. 123.

romantičar čeka u zasjedi pogodan čas da se umiješa i kaže svoju riječ. Tada nastaje neočekivani izljev zvukova i boja koji obuzdava Zolu eksperimentatora koji, pošto se eksplozija stiša, nastavlja strpljivo svoja istraživanja dok ne izbije neka nova poplava romantičara. (Milačić 1958: 261)

Možemo reći kako su mnogi njegovi romani, zapravo, spjevovi o jednom društvu u raspadanju.

Zola je htio naturalizam uvesti i u kazalište te se zalagao za stvaranje naturalističke drame i smatrao je da se karakteristike naturalističnog romana mogu primijeniti i na pozornici. Odbacuje sve karakteristike romantičara i želi da se izvode predstave koje prikazuju istinu, život kako on uistinu jest, bez romantičarskih fantazija i pretjerivanja.

U skladu sa zahtjevom istinitosti je i veristički jezik lica, „pravi“ dekor, egzaktna reprodukcija stvarnosti, maksimalno vjerni kostimi i glumci – amateri koji neće više „igrati“ već će se identificirati sa svojim ulogama. (Nastev 1981: 122)

Međutim, svi pokušaji za naturalizmom u kazalištu nisu rezultirali nekim značajnijim djelima.

3.3. Likovi u Zolinim romanima

Kao što je već rečeno, Zola je determinist i kao takav ne priznaje slobodnu volju te vjeruje da nasljeđe utječe na čovjeka i određuje njegovu sudbinu. On se vodio time da nasljeđe utječe na duhovni i fizički sastav lika. Prema toj teoriji, djeca nasljeđuju mane ili vrline svojih roditelja. Osim anatomije i nasljeđa, da bi se objasnio čovjek, Zola se služi i sredinom u kojoj lik živi. U svim njegovim romanima vidljivo je to da vanjski svijet i društvo snažno utječu na likove. Zbog

toga je opis sredine vrlo važan. To je opis sredine koja utječe na čovjeka, koja određuje i objašnjava odnose čovjeka i stvari. Zolini su likovi poput voska koji oblikuju prilike oko njih.

Otuda psihološka oskudnost njegovih ličnosti, manijaka, bolesnika, grubijana, čiji je unutrašnji život najčešće siromašan. Vjerojatno je da ta psihološka oskudnost ne dolazi od piščeve nemoći, nego je posljedica njegovih doktrina i rezultata njegove metode. (Milačić 1958: 231)

Njegovi se likovi ne mijenjaju i uvijek ih na određeno ponašanje potiču materijalne potrebe i nagon. To znači da su materijalni uvjeti jači od volje i osjećaja. Zolini likovi jesu jasno određeni, ali Zola ne zalazi dublje u njihovu psihologiju. Upravo zbog toga što Zola vjeruje da sredina oblikuje i utječe na ponašanje likova, ona je u velikoj mjeri zastupljena u svim njegovim romanima. Osobine s kojima se rađaju likovi mijenjaju se pod utjecajem sredine i prilika. U naturalističkom romanu likovi su nastali kao proizvod područja na kojem žive i zato naturalistički pisac proučava područja u kojima se likovi kreću.

Naturalistički pisac točno izučava sredinu, utvrđuje stanja vanjskog svijeta koja odgovaraju unutrašnjim stanjima ličnosti i da bi se dobila stvarna i potpuna ljudska drama, treba je tražiti u onome iz čega se ona sastoji. (Milačić 1958: 234)

Na tim je načelima Zola gradio svoje romane i tako im dao znanstveni izgled. Mada taj izgled nije stvarno naučan, on ima svoju prednost, a to je da je Zola na taj način povezivao svoje djelo. Zbog toga što su ljudi povezani teorijom nasljeđa i na taj se način vezuju i objašnjavaju njihove radnje, upravo je to ono što Zolinom djelu daje utisak stvarnosti i time se naglašava deterministički karakter. Determinizam je naveo Zolu da smjesti porodicu Rougon-Maquartove u određeno povijesno doba. Zolini likovi bili bi neshvatljivi čitatelju kad čitatelj ne bi znao da su likovi živjeli za vrijeme Drugog carstva. Upravo su političke, ekonomske i društvene prilike toga doba utjecale na ponašanje likova. Da ih je Zola smjestio u neko drugo doba, oni se ne bi ponašali na isti način.

U Zolinim romanima imamo naizmjeničan prikaz portreta i pejzaža. Radi se o dužim opisima koji se sastoje od mnoštva utisaka. Milačić kaže kako su upravo ti opisi ključni da bi u očima čitalaca potaknula vizija pokreta, veličine i života.³ Ponekad pisac prekida opise kratkim dijalozima te se opet vraća opisivanju. Zolinim djelima posebnu draž daju i opisi prirode, koji nisu opisani samo da bi služili kao ukras, već su nešto što se ne smije izostaviti, poput jednog aspekta ljudskog života:

Otuda se u naturalističkom romanu pridaje veliki značaj opisu, ali ne opisu radi opisa, koji nema nikakvog interesa za čovjeka, nego opisu koji slika sredine, koje utječu na čovjeka, koji dopunjuje i određuje, koji objašnjava i uspostavlja odnose čovjeka i stvari i pomaže da se bolje dokuči istina o jedinki. (Milačić 1958: 235)

Dok opisuje, Zola uveličava pojedinosti u prostorijski tako da nam se čine kao simboli. Zapravo predmetni svijet dobiva važnost te neke predmete, osobito strojeve, crta kao da su živa bića. Zola je majstor u oživljavanju mrtvih stvari. Stvari nam se čine kao da su žive i kao da se kreću, misle i osjećaju. Za primjer možemo uzeti rudarsko okno u *Germinalu*, koje kao zvijer guta ljude.

Odlično opisuje ljude u pokretu, bilo da se radi o običnim prolaznicima ili plemstvu na konjskim trkama ili o štrajkašima, radničkim masama i putnicima na kolodvorima. On je poput slikara koji slika ljudske mase u pokretu. Njegov talent dolazi do izražaja kada opisuje ono što je nagonsko u čovjeku i kada opisuje gomilu ljudi.

On je bolje no itko prije njega imao urođeno osjećanje za ono tajanstveno biće što se zove gomila u kojem se jedinice slijevaju u jednu zajedničku dušu i zajedničku svijest. Zola vidi ne samo fizički lik radničkih masa, nego i njihove strasti pokazujući čas njihovu nasljednu pokornost, čas buđenje pravde u njima, čas njihove jarosti i njihova nagoniska divljaštva kad razbjesnjeli štrajkujući jure od okna do okna, gotovi da sve unište, ne slušajući nikoga. (Milačić 1958: 273)

³ Milačić 1958, str.135.

U vrijeme kada je Zola živio, ljudi su se sve više zanimali za znanost i medicinu toliko da je fiziologija postala predmet umjetnosti. To je vidljivo i kod Zole jer je vrlo precizno skicirao fizičke portrete svojih likova tako da njihovo držanje i kretanje postaje simbol njihove moralnosti. Mnogi smatraju da su Zolini likovi samo lutke zbog determinizma i teorije nasljeđa.

Iako su grubo otesani, oni ipak imaju reljefa; iako su glomazni, nepokretni, bez preljeva, oni su prisutni sa svojim radostima, sa svojim patnjama, vrlinama i porocima, zahvaljujući grubim silama koje im je pisac nametnuo. (Milačić 1958: 269)

Međutim, čitalac ne čita ravnodušno *Germinal*, nego prati napeto sudbinu radnika, on suosjeća s likovima. Iako su likovi samo proizvod sredine koja ih okružuje, ne možemo reći da su njegovi likovi mrtvi, oni žive.

3.4. Socijalna problematika u Zolinim romanima

Prema Zoli, pisac prikuplja podatke i piše o njima, ali ne smije iznositi svoje mišljenje. Pisac mora biti objektivan da bi njegovo djelo bilo znanstveno. Iako je zagovarao objektivnost u književnosti, nije se u potpunosti pridržavao svoje teorije. Iz njegovih se djela daje iščitati politički stav koji zagovara. Zbog opisa raznih staleža, vidljiva je simpatija prema narodu.

Njegovo je djelo žestoka osuda buržoazije, koja je iznevjerila svoju revolucionarnu prošlost pokušavajući da sačuva svoju kapitalističku povlasticu i da ostane vladajući stalež. (Milačić 1958: 240)

On je prikazao sliku francuskog društva pod Drugim carstvom ne izostavljajući pokvarenost i nabrajajući sve poroke. Često su ga optuživali da uživa u opisivanju truleži, pokvarenosti i da prikazuje samo ono najodvratnije u društvu ne vidjevši ono što je lijepo. U svim romanima prisutni su zločini, krađe, spolne

izopačenosti i prljavštine svih vrsta. Naturalistički pisac istražuje poremećaje koji nastaju u društvu, a samim time i u čovjeku. On ne proučava ono što je najljepše kod čovjeka, već opisuje ono što je u njemu iskonsko, odnosno, ono što ga približava životinji.

Zola vjeruje da je njegov brutalni realizam zdrav, da vrši djelo moralnog ozdravljenja uništavajući porok na osnovu načela koje je za njega temeljna istina: uvijek je dobro reći istinu, ona nikad nikoga ne zavodi. (Milačić 1958: 243)

Iako svi poroci i zla koje Zola opisuje u svojim romanima postoje, mnogi misle kako im je Zola posvetio previše vremena. Mnogi kažu da je prešao mjeru jer je nagomilao svu prljavštinu i gadosti vjerujući kako opisuje istinu ne uzmičući pred ružnoćom. Međutim, treba imati na umu kako je Zola pisao za vrijeme diktature Napoleona III. i da je ta crna slika koju opisuje u romanima posljedica političkog i ekonomskog stanja. Položaj radnika se pogoršava i izbijaju štrajkovi. Da bi zaustavio pobune, Napoleon III. priprema česte gozbe i pariško se društvo podaje razvratu. Žene prodaju imanja kako bi imale raskošni namještaj i nakit, mnoge se dame iz visokog društva srozavaju na nivo prostitutki, prodaju se kako bi održavale raskošan život i upravo nam o tome Zola piše u *Nani*.

Emile Zola zalaže se za istinu u književnosti koja se postiže slikanjem stvarnosti. To je osnovno načelo njegove estetike. Budući da je bio obuzet da piše isključivo ono što je istinito, zanemario je stil. Da bi izrazio činjenice i osjećaje, on ih stavlja jedne pored drugih ne nalazeći logičku vezu koja ih povezuje. Prema Milačiću, taj stilski impresionizam objašnjava čestu upotrebu indirektnog slobodnog stila.⁴ Zapravo se pisac povlači kako bi njegovi likovi izrazili misao svojim jezikom pa nailazimo na prostačke riječi ili na staleške izraze.

⁴ Milačić 1958, str. 284.

Dok je pisao svoja djela, Zola ima namjeru osuditi društvo tako što razotkriva njegove slabosti, mane, bolesti.

Njegova retorika nam daje uvid u jedno određeno vremensko razdoblje odražavajući sliku duhovnog stanja Francuske u drugoj polovici 19. stoljeća, razotkrivajući ga u njegovim idejnim previranjima, a ujedno nam razotkriva поближе i lik Zole koji ratuje s predrasudama svoje sredine nastojeći da ukloni sve nadspoznajno i da prokrči slobodan put naučnom istraživanju društvenih i prirodnih pojava. (Perović 1966: 251)

Svojim je djelima ukazao na nepravdu prema radničkoj klasi i društvenoj nejednakosti. U njegovim su romanima česti likovi iz radničke klase i upravo je Zola bio taj koji je počeo pisati o njihovom životu, neimaštini i bijedi u kojoj žive. Iako pisci nisu pisali o životu proletarijata, Zola je *Germinalom* njihov život stavio u središte i posvetio im to remek-djelo. Kada Zola piše o narodu, on dobro piše.

4. Rougon-Macquartovi

Dva su se velika pisca pojavila prije Zole, a to su Honore de Balzac i Victor Hugo. Oni su uvelike utjecali na francusku književnost 19. stoljeća. Upravo su ta dva pisca Zoli na umu kada stvara ciklus *Rougon-Macquartovi*. Zola se mora izboriti za svoje mjesto između prethodnika i mora stvoriti nešto novo u književnosti. To su ciljevi koje si je Zola postavio pišući navedeni ciklus. Godinu dana Zola se priprema i radi rodoslovno stablo Rougon-Macquartova te će napisati roman za svakoga člana te obitelji.

Zola je dakle htio da pokaže što biva u svijetu s djecom jedne porodice s izvjesnim manama ili izvjesnim osobinama, koja se veže brakovima s nekim drugim porodicama koje tako isto imaju mana i

vrlina, koliko će, pored pradjedovskih utjecaja, ličnosti izvedene na pozornicu biti određene dobom u kojem će živjeti, i koliko će biti pod utjecajem raznih sredina u kojima će se kretati i živjeti. (Milačić 1958: 30-31)

Zola je htio da njegov ciklus bude pandan Balzacovoj *Ljudskoj komediji*. Međutim, nije htio biti sljedbenik Balzaca, već samostalan tvorac. U *Ljudskoj komediji* ljubav, kao nadahnuće koje uznosi čovjeka nad zemljom, nije prisutna u *Rougon-Macquartovima* kao takva, već kao strast koja se svodi na sirov nagon. Tako je čovjek u *Rougon-Macquartima* životinja, sebičan i žrtva tjelesnih nagona i strasti. Također, kod Zole nema toliko članova plemstva osim nekoliko likova koji su vulgarni, nesposobni i pokvareni. Kod Balzaca su vojvotkinje i markize otmjene i ljupke. Iako postoje navedene razlike, postoje i mnoge sličnosti koje je Zola htio izbjeći. Sličan je broj likova u oba ciklusa jer su i u jednom i drugom prisutni likovi svih zanimanja, karaktera i staleža. Također, i jedan i drugi pisac pišu o slikama iz suvremenog života opisujući društvene i obiteljske odnose, kao i karaktere, bolesti i razne društvene sredine. Neki se likovi pojavljuju u nekoliko romana, samo što je Zola u tome ustrajnije.

Zaplet romana bio je za Zolu od sekundarne važnosti, jer prema njegovu mišljenju eksperimentalni roman nastaje kad pisac odredi situaciju i odnose likova; u tom trenutku nastupa međusobno djelovanje i ukrštavanje dviju snaga; nasljednih osobina likova i utjecaja sredine u kojoj se oni kreću. Dakle, posao romanopisca analogan je poslu znanstvenika koji bilježi ono što je tijekom eksperimenata opazio. (Zola 2002: 356)

Izdaje romane, jedan po jedan. U razdoblju od 1871. do 1876. godine Emile Zola objavljuje čak šest knjiga. Kritika s nestrpljenjem prima njegove romane, o njima se razgovara, a Zolina radna sposobnost i ambicija zadivljuju. Jasno se daju iščitati tendencije naturalističke književnosti: determinizam, svođenje radnji i misli na fiziološke uzroke, svođenje ljubavi na spolni nagon, prikazivanje svijeta bez iluzija s iskvarenim jedinkama i mržnja prema postojećem režimu.

Kaljuga je roman koji opisuje strast za bogaćenjem za vrijeme Drugog carstva. Slika je to korumpiranog društva koji živi u poroku, ne misleći pritom na one koji gladuju i pate u bijedi.

Trovačnica je roman kojim iznenađuje čitaoce izabravši po prvi puta likove iz radničke klase. Niti jedan pisac nije razmišljao da radnika izabere kao svoga lika te da opisuje njegov život i njegovu narav. Možemo reći kako je radnik u književnosti bio „bez lika i bez glasa“. Kritizira alkoholizam kao manu tadašnje radničke sredine. U svim svojim djelima, Zola ne ublažava nikakav porok, štoviše, on ih ističe.

Žervezin pad, gradska četvrt u kojoj živi, predjeli Pariza promatrani s uzvišica Montmartra i gomile pijanica koje se vrzmaju oko šankova, bespomoćnost koja unazad, – izuzimajući kovača – sve zahvaća – eto veličanstvene slike pakla. (Bernar 1966: 55)

Zola nam daje sliku radničkog života sa svim njegovim prljavštinama. On nije htio ocrniti radnike, nego iznijeti stvarnost onakva kakva ona jest.

U romanu prevladavaju mračne boje, ulice su opisivane noću, vidik je zatvoren. Ne čudi činjenica da su ljudi optuživali Zolu da prikazuje očajnu sliku čovjeka jer je u njegovim djelima čovjek sam, bez pomoći i nade; on luta kroz mrak, sveden samo na ono životinjsko. Nakon *Trovačnice*, Zola izdaje roman *Stranica ljubavi* koji ne rezultira uspjehom te obeća svojem izdavaču kako će čitatelji biti oduševljeni sljedećim romanom, a to je *Nana*. Odlučio je prikazati život jedne kurtizane, ali to je sredina koju on ne poznaje pa se koristi iskustvom svojih prijatelja koji ga uvode u kuće lakih žena. U jednom pismu svome prijatelju piše:

Mnogo vam zahvaljujem na vašim bilješkama. Sjajne su i sve ću ih upotrijebiti. Ukoliko još nešto pronađete, vi ili vaši prijatelji, ponovno pošaljite. Čeznem za stvarnim događajima. (Bernar 1966: 77)

Nana je zapravo Žervezina kćer, ali to saznanje nimalo ne doprinosi njenom karakteru niti knjizi:

S vremena na vrijeme ukratko nas podsjeća da se radi o istoj djevojci koju smo upoznali u *Trovačnici*, ali to podsjećanje na prošlost je tako daleko od same priče koju čitamo da na nas jedva ostavlja neki utisak. (Bernar 1966: 87)

Nana nikad ne susreće drugarice s kojima je radila, niti se kreće u blizini četvrti u kojoj je stanovala kao dijete. *Nana* je doživjela veliki uspjeh kod čitatelja jer se vjerovalo kako se stvarne ličnosti kriju iza izmišljenih. Ljudi koji su bili oduševljeni *Trovačnicom*, izviždali su *Nanu* jer to djelo otkriva slabosti viših krugova. Nakon *Nane*, Zola izdaje *U ključalom loncu* koji nije doživio uspjeh. Uspjeh postiže odličnim romanom *Germinal*. Za pisanje *Germinala* više se ne koristi samo dokumentacijom, kao do sada, već odlazi živjeti na nekoliko mjeseci u jedan rudarski kraj. Uči o bolestima koje se javljaju zbog rada u rudniku, o plaćama i metodama rada. U središtu je masa rudara i njihova pobuna, štrajk.

U *Germinalu* mržnja potiče iz iskonskih nagona, nepravda tjera ove ljude i ove žene svojom oštrinom naprijed. Ali to nije apstraktna nepravda, ovdje se ne razmišlja, tu je gomila koja je jurnula i lomi sve što joj se nađe na putu; snaga je u tijelima koja su patila i hoće da se oslobode, pa makar sve razorila. (Bernar 1966: 109)

Ljudi su sve više optuživali Zolu da piše protiv seljaka jer su Zolini likovi prikazani sa svojim nasljednim manama. Najprisutniji je alkoholizam. Mnoge junakinje postaju neuravnotežene za cijeli život jer doživljavaju neku traumu iz djetinjstva. Prema Bernaru, Zola je najbolji kada prikazuje slabosti, kada opisuje unutarnji slom, trulež koja zahvaća nekoga lika.⁵ Završetak ciklusa predstavljaju romani *Novac*, *Slom* i *Doktor Pascal*. U *Slomu* Zola je htio opisati Francusko-pruski rat (1870-1871). Koristi se i dalje svojom metodom rada: šeeće mjestima koja želi opisati, priča s vojnicima te čita njihove utiske i doživljuje koje su zapisali u svoje bilježnice kao i dokumente. *Slom* nije samo prikaz poraza jedne vojske, već i kazna jednog društva.

⁵ Bernar 1966. str. 132.

Ona je logična i neupitna posljedica općeg ludila, razvratnog života, sramota i zločina koji se godinama gomilaju. Nepravda, orgije na jednoj strani, bijeda na drugoj, razbuktanost najnižih strasti i nagona, moraju se završiti ispaštanjem i kaznom. (Milačić 1958: 120-121)

Upravo se to nagovještava i u *Nani*. Zola je impresivno opisao grozote rata, krv, glad, trulež. Svi su se složili da je Zola bio nepristran i točan u prikazivanju ratnih događaja.

Njegovi su romani, na neki način, neposredne kritičke analize društva. Smiono piše o novčanim pothvatima špekulanata, razotkriva položaj proletarijata koji živi u neljudskim uvjetima te se bori protiv religioznosti koju promiče crkva koja iskorištava neprosvijećenost puka. Čitajući Zolina djela upoznajemo povijest Francuske u drugoj polovici 19. stoljeća, u razdoblju Drugog carstva. U to se vrijeme stvaraju velika bankarska udruženja, bilježi se porast industrijskih poduzeća te se proletarijat formira u klasu. Pisac se često drži ekonomskog i političkog stanja u Francuskoj te oko njega gradi osnovnu tematiku romana.

Mogli bismo reći da je stalno ratovao, smiono kidao lažne zavjese oživljujući realno na svojim stranicama mračne slike suvremenog života što ga susreće u građanskim krugovima, radničkim predgrađima, Parizu i u provinciji. (Perović 1966: 266)

On piše o novim sredinama o kojima ne pišu ostali pisci te na taj način uvodi dosad nove i nepoznate slike u književnost. Dakako, Zola opisuje i trgove i šetališta, ali zalazi i u zabačene ulice pune smeća i prljavštine pritom opisujući radnike koji odlaze u tvornice i siromašne ljude sa svim svojim strahovima i brigama. Iako djelo u cijelosti zrači pesimizmom, daje se iščitati vjera u budućnost i to je velika razlika između Zole i ostalih francuskih naturalista koji ne vjeruju da će se društveno stanje promijeniti. Zola nam opisuje izopačenosti, bolesti, nepravdu i ne vjeruje u društveno ustrojstvo, ali on vjeruje da se sva zla mogu ublažiti i liječiti.

On zna da sve ljudske bijede proistječu iz nepravednih društvenih odnosa i uvjeta, i zato se ne miri s takvom sudbinom, nego osjeća bunt

i budi kod čitaoca osjećanje revolta i uvjerava nas da je takvo stanje nepodnošljivo i da se mora izmijeniti i popraviti. S promjenom tog sebičnog društva nestat će i ljudske patnje i bijeda. On nagoviješta blisku budućnost bratstva i sloge u kojoj će rad biti najviši zakon ljudskog života. (Milačić 1958: 282)

Zolino djelo, kao cjelina, daje nam potpunu sliku francuskog društva druge polovice 19. stoljeća. Iznio je i približio ekonomske prilike toga doba, društvena pitanja, ali i opisao svijet političara, radnika, umjetnika, trgovaca te buržoazije.

5. O romanu *Nana*

Roman *Nana* doživio je veliki uspjeh 1880. godine, kada je objavljen. Glavni je lik kurtizana koja postaje zavodnica i predmet požuda. Ona je kćer Žerveze i alkoholičara Kupoa koji se pojavljuju u *Trovačnici*. Nana uništava svoje ljubavnike i dovodi ih do samoga dna iskorištavajući ih za svoje prohtjeve i želje.

Zola je najavio ovaj roman kao „hajku pasa koji jure za kučkom koja se ne tjera i koja ne mari za pse koji trče za njom. (Milačić 1958: 65)

Kao što sam već napisala, Zola ne poznaje svijet koji je naumio opisati u knjizi pa prikuplja podatke od svojih prijatelja te je pažljivo slušao i zapisivao ono što mu je odgovaralo za djelo. Iako je roman doživio uspjeh, Zola je primao razne uvrede jer su mu jedni govorili kako surovo opisuje porive muškaraca, a drugi su se pobunili kako knjiga otkriva slabosti viših društvenih redova. U inozemstvu je knjiga bila zabranjena zbog javnog morala. Nana postaje oličenje kurtizane koja draži i izaziva muškarce svojom puti, mirisom, kukovima i drskim pogledom. Zola je uspoređuje s muhom zlatne boje koja truje i uništava ljude. Pisac daje sliku kurtizane sa svim njezinim obilježjima i karakteristikama;

ona je stvarna i kada se daje za novac i kada mrzi novac, u svojom dobroti i svojim postupcima. Prema Milačiću, oko Nane se okupljaju ljudi iz svih društvenih redova, a željni su zabave. To je slika društva u raspadanju.⁶ Upravo je u tom romanu Zola pokazao kako su ljudi sve prljaviji što se nalaze više na društvenim ljestvicama. Takvi se ljudi bave sumnjivim poslovima, a novac je glavni faktor toga svijeta jer se bez njega ne mogu posjedovati lijepe kurtizane i skupocjeni nakit. U takvom je društvu žena samo roba koja se kupuje. Zanimljiva je činjenica da Zola ne pravi nikakve razlike između otmjenog svijeta i svijeta u kojem žive bludnice. U bilo kojem svijetu imamo prikaze prljavštine, laži, licemjerstva. Od svih tih ljudi i gadosti koje čine, Nana nam se čini najsimpatičnijom.

6. Kritika upućena otmjenom društvu

Zola je u svojim romanima iznio mišljenje o buržoaziji. Smatrao je da je njihov život sveden na uživanje te da bi sve učinili za novac. Iza svog tog blještavila i bogatstva kriju se prljavi poslovi i razne gadosti. U romanu *Nana* nailazimo na kritiku upućenu tadašnjem društvu. Jedan od citata u romanu o otmjenim ljudima je:

Padanje otmjenih ljudi u blato poroka iznenađivalo je još Nanu, koja je imala predrasude od kojih se oslobađala. Znači, primijetila je ona kad je govorila ozbiljno, nema više vrlina i poštenja. Svijet se kotrlja od vrha do dna. (Zola 2002: 193)

Opisujući Nanu, Zola opisuje i druge članove visokoga društva te se Nana ne izdvaja od ostalih likova i na taj način dobivamo opis cijelog društva tadašnjeg vremena. To je bilo društvo u kojemu je žena imala ljubavnika i to je bilo

⁶ Milačić 1958, str. 68.

normalno, a takva se žena čak smatrala i poštenom. Zola ismijava visoko društvo, ali i općenito društvo u to doba:

Fauchery je vjerovao da se zvala gospođa Robert: poštena žena koja je uvijek imala samo po jednog ljubavnika, nikad više, i to uvijek ugledne ljude. (Zola 2002: 24)

Mišljenje o ljudima iz visokog društva izražava i žena koja pomaže Nani da se obuče za predstavu, Satina. Scena se odvija u sobi u kazalištu kada polugola Nana priča s princem, a u sobi su i pijani glumci. Tada Satina razmišlja:

... čudila se gledajući princa i ovu gospodu u svečanom odijelu kako se miješaju s ovim komedijašima pokraj jedne gotovo gole žene i mislila je kako i otmjeni ljudi nisu više suviše čisti. (Zola 2002: 105)

Iako su u prvom planu slike iz Nanina života, zapravo djelo potiče čitaoce na razmišljanje o nemoralu tadašnjeg društva. *Nana* je doživjela veliki uspjeh, ali bogatiji i otmjeni ljudi nisu dobro prihvatili tu knjigu jer je u knjizi visoko društvo prikazano kao društvo u kojem nema poštenja i vjernosti. Zola je zbog toga primao svakakve uvrede i branio se tvrdnjom da je opisao stanje kakvo je u stvarnosti te mu je istinitost na prvome mjestu, odnosno, iznošenje stvarnih činjenica.

7. Karakterizacija Nane

Nana je kurtizana koja je svjesna svoje ljepote i načina na koji djeluje na muškarce. S jedne strane, Nana je žena koja iskorištava bogate muškarce, a s druge je strane brižna majka puna ljubavi prema svome boležljivome sinu. U romanu je Zola na mnogo mjesta opisivao Nanino tijelo i njezinu ljepotu. Iako je ona bludnica koja upropaštava muškarce, Zola ju nije učinio odbojnom, već nam

se čini kako je Nana dobra djevojka koja se pokorava svojoj prirodi. Čini se kao da ona nije svjesna da nekome čini zlo, a istovremeno čineći određene radnje, ne donosi propast ljudima s kojima je povezana nego i samoj sebi.

Naime, što se Nana preko svojih ljubavnika više uspinjala u pariškom društvu, istodobno se sve dublje srozavala, dok napokon nije sasvim propala u moralnoj prljavštini i blatu pariškog polusvijeta. (Zola 2002: 360)

Osim što Nanu opisuje kroz odnose s različitim muškarcima, neprestano ju portretira. Nailazimo na mnoštvo fotografija: Nana se oblači, Nana u krevetu, Nana raskošno odjevena:

Zbog toga, kad pročitamo taj roman, njegova junakinja stoji pred našim očima jasno ocrtana i mi je poznajemo sa svih strana, ali osim toga ta se djevojka koja je proždirala ljude i imetke, a pri tome „sačuvala nesvjesnost ponosne životinje“, koja je raspoklanjala čitavo bogatstvo, a bila dužna za kruh, koja je usred svojih razuzdanih avantura mogla kao pravo dijete prirode uživati promatrajući kako rastu kupus, luk i artičoke, udaljila od svake običnosti i u našoj se svijesti uzdigla do simbola. (Zola 2002: 361)

Dok ona umire od boginja u hotelskoj sobi s ulica se čuju povici jer počinje rat. Riječ je o ratu s Pruskom u kojem je francuska vojska bila opkoljena i poražena u bitci kod Sedana. Proglašena je Treća Republika i na taj je način započela nova epoha francuske povijesti.

7.1. Nanin odnos prema muškarcima

U romanu *Nana* na mnogo mjesta nailazimo na životinjske metafore koje se odnose i opisuju samu Nanu, kao i slike prljavštine, osjećaj neugodnih mirisa, mjesta na kojima Nana obitava dok se prostituira te opise prostorija, njezina

kreveta i sobe. U tim trenucima čitatelj ima osjećaj straha i odbijenosti koji stoji nasuprot njenoj ženstvenosti. Nana je tip žene koja proždire muškarce i njihovo bogatstvo. Ona uništava svoje ljubavnike i uzrokuje na indirektan način njihovu smrt. Nana umire mlada i to je na neki način kazna za „zločine“ koje je počinila zaludjući muškarce svojim tijelom.

Sa svojih 15 godina bila je razvijena i imala je bijelu kožu. Radila je u cvjećarnici sa svojom tetkom Lerat. Život je kod kuće bivao sve gori jer su se roditelji opijali te ona pobjegne i uskoro je bila poznata u plesnim dvoranama u četvrti. Ona je zapravo proizvod svoje okoline i nasljedstva. Tipično za naturalizam. Često je s muškarcima, mladim i starim, ali uglavnom bogatima. Saznajemo da Nana liježe s mnogim muškarcima te da ima sina kojeg čuva tetka. Mnogo muškaraca želi spavati s njom te je dolaze posjećivati, a tako i grof Muffat i mladić Georges Hugon. U knjizi se pojavljuje i grofica Sabina, Muffatova žena. Ona i Nana fizički su slične, ali su po ponašanju različite. Sabina je poštena i vrlo pobožna žena, a Nana je njezina suprotnost. Nana iskorištava muškarce kako bi novcem kupila sve ono što imaju dame iz visokog društva, ali se ne stječe dojam da je ona loša osoba. Zola je prikazuje kao dobru i poštenu djevojku koja kao da nije svjesna da čini loše stvari. Nana je prikazana kao dobroćudna djevojka koja upropaštava muškarce ne razmišljajući o tome.

Na mnogo mjesta Zola opisuje Nanino tijelo koje izaziva požudu kod muškaraca:

Bila je obavijena samo tankim velom: njezina obla ramena, njezina amazonska bista s prsima čvrsto uzdignutim kao napereno koplje, njezini široki kukovi koji su se njihali s nasladom, njezina bedra debele plavuše, cijelo njezino tijelo naziralo se pod tom prozirnomo tkaninom kao kroz bijelu pjenu. (Zola 2002: 25)

Opisi Nane i njezinog tijela čine nam se kao fotografije. Prikazuje je polugolu, razgolićenih grudi ili u trikou. Poštujući gradaciju, slijede opisi gole Nane pored kamina u sobi kako se divi samoj sebi i svojem lijepome tijelu. Ti su opisi

lijepi i česti u romanu. Nana je svjesna kako djeluje na muškarce i voli svoje tijelo:

Nani je bilo zadovoljstvo svlačiti se, pred zrcalom na ormaru, u kojemu se vidjela čitava. Ona je tu skidala čak i košulju; onda bi se sasvim gola dugo promatrala. To je bila ljubav prema vlastitom tijelu, uživanje u finoći kože i obrisima struka. Promatrala se ozbiljna, pažljiva, zanesena ljubavlju prema samoj sebi. (Zola 2002: 155)

Jedan od prvih ljubavnika koji se u knjizi spominje je bankar Steiner. Jedini razlog zbog kojeg je bila s njim jest novac. Upravo joj je on kupio imanje na selu gdje je Nana provodila vrijeme s mladićem Georgisom i grofom Muffatom.

Mladić Georges htio je imati Nanu i bio je uporan u tome. On je puno mlađi od ostalih muškaraca s kojima liježe te se počinje zaljubljuvati u njega. S njim joj je bilo lijepo te je voljela provoditi noći s njim.

Nana se u Georgesovu naručju vratila u svoju petnaestu godinu. Pod utjecajem milovanja te mladosti u njoj se ponovno rascvjetao cvijet ljubavi, u njoj, koja je bila tako naviknuta i tako sita muškaraca. Ona se sad iznenada stidjela, drhtala je od uzbuđenja, osjećala potrebu da se smije i plače, u njoj je bilo uznemireno djevičanstvo, što ga potresa čežnja od koje se stidi. Nikad se nije tako osjećala. (Zola 2002: 133)

Gospođa Hugon, Georgesova majka, nije htjela da se njezin sin viđa s Nanom, pa šalje svojeg starijeg sina Philippea k Nani kako bi razgovarao s njom. Kako je i bilo za očekivati, Philippe postaje Nanin ljubavnik. Poput ostalih ljubavnika, Phillippe joj daje svoj novac. Sve što ima troši na nju te biva optužen za pronevjeru 12 tisuća franaka te je zatvoren. Kada Georges spozna da je i njegov brat Nanin ljubavnik, razočaran je i razmišlja da izvrši samoubojstvo. Nana odbija njegovu prošnju te si on zarije škare u prsa. U taj tren dolazi njegova majka koja ga odvodi kako bi se oporavio, no Georges umire. Oba sina Nana je uništila. Također, i ostali ljubavnici završavaju upropašteni i u potpunosti su slomljeni kao i braća.

Osim Georgesa, Nani se sviđa i Fontan te se njih dvoje usele u jedan stan i počnu živjeti zajedno. Iako im je u početku divno, nakon nekog vremena sve se mijenja te Fontan počinje šamarati Nanu. Fontan je jedini ljubavnik koji je na ovakav način postupao s Nanom. On je jedini kojemu je takvo ponašanje dopuštala. Ona je trpjela, plakala, ali nakon nekoliko bi minuta sve zaboravila i smijala se. Bivala je sve tužnija i nesretnija svojim životom s Fontanom. Jednog dana susreće Satinu i s njom se vraća na ulice dajući svoje tijelo muškarcima.

Nana se vratila u jazbine na periferiji, gdje je bacila svoje prve prljave suknje; ponovno je ugledala mračne uglove sporednih bulevara, mjesta gdje su je muškarci, u njezinoj petnaestoj godini, ljubili za vrijeme dok ju je otac tražio da bi je dobro istukao. (Zola 2002: 191)

Na kraju Fontan izbacuje Nanu iz stana te ona odlazi kod svoje tetke Lerat.

Grof Muffat bio je Nanin najstrpljiviji ljubavnik. On je bio vrlo pobožan čovjek koji se pridržavao strogih pobožnih običaja. Grof Muffat želi Nanu samo za sebe i opčinjen je njome, a Nana se samo igra njime:

Već tri mjeseca ona ga zavarava, izigravajući čestitu ženu da bi ga više raspalila! (Zola 2002: 132)

Spava s grofom Muffatom bez zadovoljstva. Muffat joj je dosađivao i htio je sve vrijeme provoditi s njom. Nana mu je jednom prigodom lagala da joj je sin bolestan, samo da ga makne od sebe, no on otkrije tu laž jer je zatekne u kazalištu. Međutim, nije mu smetalo to što mu je Nana lagala:

Bilo mu je jasno da laže, ali toplina njezine mišice, odveć priljubljene uz njegovu, oduzimala mu je svu snagu. Nije se više ljutio što je tako dugo čekao; jedina mu je briga bila da je sad sačuva, kad ju je najzad našao. (Zola 2002: 150)

Zola opisuje Nanu kao dobru osobu pa i onda kada joj Muffat ide na živce i želi ga se riješiti ona suosjeća s njim jer ga žena vara:

Htjela je neki prijateljski način, jer je ona dobra i ne bi htjela ljudima nanositi bol; to više što je ovaj ovdje rogonja, a pomisao na to na kraju ju je ganula. (Zola 2002: 157)

Nana želi glumiti u predstavi *Mala vojvotkinja* i želi ulogu vojvotkinje te grofa Muffata iskorištava kako bi ta uloga bila njoj dodijeljena. Ona ga iskorištava na sve načine jer je svjesna koliko je on zaluđen njome. Smatrala ga je glupim i zatucanim te mu je nakon nekog vremena govorila svakakve riječi jer nije više imala strpljenja s njim:

Pogledaj se, molim te, kakav si! Zar si uobražavaš da te ja volim zbog tvojih lijepih očiju? Kad netko ima njušku kao što je tvoja, treba plaćati žene koje hoće da ga trpe... Sto mu gromova! Ako mi večeraš ne doneseš deset tisuća franaka neću ti dati da sisaš ni vrh mog malog prsta. (Zola 2002: 319-320)

Jedino što je Muffat htio je da Nana liježe samo s njim, odnosno, da joj on bude jedini ljubavnik. Iako mu se zavjetovala na vjernost, nije mu bila vjerna:

Ona se tako iznenada podavala svojim strastima iza njegovih leđa, zadovoljavajući se gdje je stigla, na brzu ruku, u košulji ili haljini, s prvim čovjekom koji bi naišao. (Zola 2002: 322)

Ponekad se čak i prerušavala u muškarca te odlazila u javne kuće. Podala se razvratu u potpunosti. Svi muškarci s kojima je bila su propali financijski.

Nana je prolazila kao neka najezda, kao oblaci skakavaca čiji plameni let upropasti cijelu pokrajinu. Ona je palila zemlju gdje je stala svojom malom nogom. Majur po majur, livadu po livadu, ona je izgrickala cijelo nasljedstvo, na ljupki način i ne primijetivši to, kao što je između ručkova grickala kutiju bombona na svojim koljenima. (Zola 2002: 325)

Ona se osvećuje onima koji imaju veliko bogatstvo, u njoj se rađa nagon za uništavanjem. Nije se susprezala ni od čega:

U njezinu instinktu ležao je bijes uništavanja drugih. Ona se nije zadovoljavala uništavanjem stvari, ona ih je prljala. Njezine tako nježne ruke ostavljale su gadne tragove, rastvarajući same od sebe sve što su slomile. (Zola 2002: 329)

Nakon nekog vremena Muffat shvaća da ga je Nana upropastila. Iako je to shvaćao i dalje se nije mogao oduprijeti njezinoj blizini te se plašio kada se nalazio u prisutnosti Nane. Usporedio ju je s đavlom:

Nana je, nekako nejasno, bila đavo, s tim njezinim osmijesima, grudima, nogama, punim poroka. (Zola 2002: 107)

Mrzio je samoga sebe zbog nje. Ona mu je razorila život i obitelj:

Vidio je raspadanje koje je učinila ta pokvarenost. On otrovan, obitelj razorena, jedan stup društva koji je pucao i rušio se. (Zola 2002: 156)

U romanu je Zola često opisivao Muffatovu želju za Nanom, ali i njegovu svjesnost o propadanju i uništavanju koje uzrokuje Nana. No, on se i dalje ne može oduprijeti svojoj želji za njom:

On je bio svjestan svog poraza, znao je da je ona glupa, pokvarena, lažljiva, i želio ju je premda je bila otrov. (Zola 2002: 157)

Njegova je opsjednutost njome prevelika i ne može joj se suprotstaviti iako je upropastila ljude oko njega i njega samoga. Međutim, zna kako je neće moći nikada zaboraviti, ona će biti prisutna u njegovu životu.

To je bila zlatna zvijer, nesvjesna kao svaka snaga, a čiji je miris bio dovoljan da truje svijet. Muffat ju je i dalje gledao, zanesen i opčinjen; i kad je zatvorio oči da više ne gleda, u dnu mraka se opet pojavila, još veća i strašnija, pretjerujući u svom stavu. I sada će ta zvijer zauvijek biti tu u njegovim očima, u njegovoj puti. (Zola 2002: 157)

Svi su njezini ljubavnici upropašteni; Steiner je bankrotirao, Georges se ubio, a brat Philippe zatvoren iza rešetaka. Postigla je svoj cilj:

Njezino djelo rušenja i smrti bilo je završeno, muha koja je doletjela sa smetlišta u predgrađu, donijevši sa sobom klicu društvene truleži, otrovala je te ljude, samim svojim dodiranjem. To je bilo dobro i pravedno, ona je osvetila svoje društvo, siromahe i napuštene. I dok se njezin seks u slavi penjao i blistao nad svojim ispruženim žrtvama, sličan suncu na izlasku koje osvjetljava polje pokolja, ona je sačuvala nesvjesnost gorde životinje ne znajući za svoje djelo, ostavši uvijek dobra djevojka. (Zola 2002: 338)

Nana kao da predstavlja neku vrstu narodne osvete protiv onih koji su na različite načine zaradili novac, koji je njoj bio uskraćen tokom odrastanja. Njezina je osveta završena u trenutku kada je upropastila sve svoje ljubavnike, ali i njihove supruge i djecu. Svoj razvratnički život završava u prljavoj

hotelskoj sobi, u trenutku kada je na pomolu rat koji predstavlja slom jednog korumpiranog društva.

7.2. Nana kao majka

U romanu se prikazuju ulice, javne kuće, kazalište, a svugdje je prisutna Nana, bilo kao Venera, zavodnica, ali i kao dobra djevojka i majka. Upravo zbog zadnje dvije karakteristike zaboravljamo da se radi o kurtizani. Nana je sa 16 godina rodila sina koji se zove Louiset. Njega je čuvala tetka dok je Nana zarađivala za život. Nana kao da ima dva lica jer je ona i kurtizana koja manipulira muškarcima, ali je i majka puna ljubavi. Kada Zola prikazuje Nanu i njezin odnos sa sinom prikazuje je kao vrlo brižnu majku kojoj je sin sve na svijetu:

Također sjeti se i nečeg drugog te napiše pismo tetki moleći je da joj odmah dovede malog Louiseta. To će malom goditi! I kako će se oboje igrati pod drvećem! Od Pariza do Orleansa u vagonu samo je o tome govorila suznih očiju miješajući cvijeće, ptičice i svoje dijete u jednom snažnom nastupu materinstva. (Zola 2002: 123)

Zola opisuje kako Nana provodi vrijeme sa svojim sinom na imanju koji joj je kupio bankar. U tim je trenucima Nana bila sretna, nježna i opuštena. Mali Louiset tako djeluje na svoju majku. Htjela je kvalitetno provoditi vrijeme sa svojim sinom pa su se igrali na travi. Dane su provodili vani, igrajući se bezbrižno, a Nana bi se nekoliko puta po noći ustajala kako bi vidjela da joj sin lijepo spava. Dok je vrijeme provodila na imanju, bila je u vezi s mladim Georgesom. Govorila je kako ima dva sina te joj je bilo simpatično što se i prema Georgesu ponaša kao prema svome sinu. Nana nije bila dobra majka. Iako bi osjetila ispade ljubavi i brigu prema sinu, takvi su trenuci bili rijetki.

Njezin boležljivi sin je bio potisnut iz njenog stvarnog života. O tome nam i govori činjenica da je mali Louiset umro bez svoje majke pored sebe.

7.3. Nana kao kult obožavanja

Roman započinje razgovorom trojice muškaraca u kazalištu te iz njihovog razgovora saznajemo ponešto o Nani. Doznajemo da svi s nestrpljenjem čekaju predstavu *Plava Venera*, samo da bi gledali Nanu koja glumi u predstavi. U tom razgovoru sudjeluje i Bordenave, direktor kazališta Varietes. On se prema ženama ne ponaša s poštovanjem i često ih zove pogrđnim imenima:

Kad bi neka od „ženica“, kako ih je on zvao, Simonna ili Clarissa, sebi dopustila suviše slobode, znao je kako ih smiriti. Inače, ne bi se moglo živjeti. On je trgovao njima i znao je koliko vrijede te „djevojčurine“.
(Zola 2002: 9)

Upravo je on prepoznao u Nani ono što niti jedna druga žena nije mogla izvesti i bio je siguran da će se svidjeti publici pa kaže:

Nana ima nešto drugo, dovraga! Nešto što zamjenjuje sve. Ja sam to osjetio, i to je veoma jako kod nje, ili sam ja običan glupan. Vidjet ćeš, vidjet ćeš, ona se treba samo pojaviti i cijela će dvorana ziniti od čuda. (Zola 2002 8)

Treba istaknuti scenu kada se na pozornici pojavljuje osamnaestogodišnja Nana duge plave kose. Glas joj je neprirodan i neškolovan, ali to publici ne smeta jer je publika opčinjena njezinim tijelom.

Od tog drugog čina njoj je bilo sve dopušteno, mogla je biti loša na sceni, mogla je netočno pjevati, biti zaboravna; dovoljno je bilo da se samo okrene i nasmije pa da joj zapljeskaju. Kad bi učinila svoj glasoviti pokret kukom, fotelje bi se zapalile, neka bi se toplina

penjala s galerije na galeriju do samog stropa. Kad ona povede ples, nastao je trijumf. (Zola 2002: 21)

Kako je predstava ostvarila uspjeh i odobravanje publike, često je bila na programu kazališta. Od trenutka kada Nana staje na pozornicu, ona postaje predmetom požuda. Publici nije bitno to što ona nema nikakvog talenta za pjevanje i glumu, bitno je samo njezino lijepo tijelo koje Zola tako uporno opisuje.

7.4. Usporedba sa zlatnom muhom

Fauchery piše članak o Nani koji nosi naslov *Zlatna muha* te ju je usporedio s muhom koja dolazi sa smetlišta. Opisao ju je kao djevojku rođenu u bijedi, u kojoj raste želja za osvetom. Njezin je cilj da truje aristokraciju. Nana je uspoređivana s muhom:

...muhom boje sunca, koja dolazi sa smetlišta, muhom koja se hrani mrtvim strvinama duž ceste, pa zujeći, plešući i blistajući se kao drago kamenje, samo što stane, truje ljude po palačama, u koje ulazi kroz prozore. (Zola 2002: 155)

Nana je rasla u siromaštvu i nije imala novac koji toliko obožava i koji joj postaje cilj zbog kojeg iskorištava muškarce s kojima liježe. Ona se osvetila tako što je svojom ljepotom upropastila ne samo bogate muškarce, već i njihove obitelji. Njihova imanja i stanovi nisu više bili raskošni, puni lijepog i skupog namještaja jer ih je Nana financijski uništila i uzela im sve što imaju. Na taj je način „zlatna muha sa smetlišta“ uništila i otrovala sve što dotakne.

7.5. Nanina propast

Nanina propast započinje u trenutku kada je napušta vjerna sluškinja Zoe, ali i grof Muffat. Iako se činilo kako je Nana jaka i da joj ni do čega nije stalo, veoma ju je pogodilo napuštanje ljudi koji su bili uz nju sve vrijeme:

Morala je zastati, gušeći se u suzama. Pala je od bola preko kauča, s glavom zagnjurenom u jastuk. Nesreće koje je osjećala oko sebe, sva ta bijeda koju je prouzrokovala, plavile su je nekim mlakim i neprekidnim valom nježnosti; i njezin se glas gubio u prigušenom jadikovanju djevojčice. (Zola 2002: 336-337)

Satina, vjerna prijateljica s kojom zalazi u kavane u potrazi za klijentima, posjećuje Nanu te u toploj sobi gledaju kroz prozor ženu koja se zove Pomara. Ona je bila vrlo lijepa i cijeli je Pariz pričao o njezinoj ljepoti. Bila je drska i zla, ali sada nije tako, već je siromašna i ljudi je gađaju kamenjem. Kao da nam to nagovješćuje što će se dogoditi Nani, kao da i nju nakon bogatstva očekuje jad i propast.

Nana počinje suludo trošiti novac svojih ljubavnika, ima sve više izdataka i nove prohtjeve:

Nana je sanjala o krevetu kakav nije postojao, krevetu koji bi bio nalik na prijestolje, ili oltar, kamo bi Pariz dolazio obožavati njezino nenadmašivo golo tijelo. (Zola 2002: 305)

Troškovi su rasli, a Nana je bila u dugovima. Zbog toga Nana prodaje sve što posjeduje te odlazi iz Pariza. Međutim, nakon nekog vremena vraća se u Pariz. Umire njezin bolesni sin jer nije slala novac kojim bi ga tetka uzdržavala te dijete umire napušteno, bez svoje majke. Nana je umrla od boginja u prljavoj hotelskoj sobi. Zola opisuje njeno nekoć lijepo tijelo koje je sada prekriveno gnojem i krvlju. Po licu ima kraste i gnojne bubuljice:

Izgledalo je da je bacil, koji je pokupila u kaljuži napuštenih leševa, ta klica kojom je otrovala mnoštvo ljudi, izbila je sada na licu i pretvorila ga u trulež. (Zola 2002: 352)

Izgubila je svoj najveći atribut, a to je izgled. Njeno lijepo tijelo nekoć je mamilo uzdahe i bilo je predmet požuda. Upravo je pomoću lijepog tijela stekla sav novac i uspinjala se na društvenoj ljestvici. U trenutku kada Nana umre, izvan hotelske sobe čuli su se povici. Naime, Francuska se spremala u rat. Na pomolu je rat između Drugog carstva, na čelu s Napoleonom III. i Pruske. Francuska je izgubila rat i došlo je do pada jednog korumpiranog i razvratnog društva.

8. Zaključak

U ovome radu prikazala sam najvažnije karakteristike Zolinih romana te njegov metodični pristup pisanju. Ono što je specifično za Zoline romane jesu znanost, teorija nasljeđa, estetika ružnoće, utjecaj okoline na likove te istinitost. U trenutku kada Emile Zola prikupi građu za novo djelo odlazi upoznati ljude i ambijente o kojima je namjeravao pisati. Sredina u kojoj žive njegovi likovi i sami likovi su mu najvažniji, dok mu je zaplet od sekundarne važnosti. Kod pisanja romana, pisac je analogan znanstveniku koji bilježi ono što je tijekom eksperimenta spoznao. Mnogi se slažu s time da je Zola bio najbolji u opisivanju te se u njegovim djelima izdvajaju opisi predmeta i prirode, ali i opisi ljudi u pokretu. Mnoštvo takvih opisa nalazimo u romanu *Nana* čija je glavna junakinja žena koja iskorištava i upropaštava muškarce. Njena je karakterizacija bila tema ovoga rada te sam pokazala na koji je način Emile Zola prikazao Nanu i sve ono što ona predstavlja. Mogu zaključiti kako je kroz lik Nane Zola objedinio tri žene: Nanu kao majku, Nanu koja je hladna i bezobrazna prema muškarcima te očajnu Nanu koja podliježe udarcima Fontana prodajući svoje tijelo na ulicama Pariza. *Nana* je roman koji prikazuje ljudske slabosti i poroke društva, a u takvom su društvu prave ljudske vrijednosti potisnute u drugi plan. Iako je Zola primao razne uvrede zbog toga što njegovi romani sadrže i opisuju ružnoću i prljavštinu, upravo je zbog toga on toliko poseban. On opisuje zabačene ulice pune smeća i prljavštine pritom opisujući radnike koji odlaze u tvornice i siromašne ljude sa svim njihovim strahovima i brigama. Tako piše o novim sredinama o kojima ne pišu ostali pisci te na taj način uvodi dosad nove i nepoznate slike u književnost. Mogu zaključiti kako je Zolin utjecaj u francuskoj, ali i u svjetskoj književnosti neosporan. Da realistički i naturalistički pisci nisu pisali o stvarnim događajima i društvu u to doba, naše bi znanje o jednom dijelu francuske povijesti bilo nepotpuno.

9. Sažetak

Tema ovoga rada jest karakterizacija lika Nane kojom Emile Zola opisuje i prikazuje visoko društvo te njegove poroke. Nana postaje oličenje kurtizane koja draži i izaziva muškarce svojim tijelom. Zola je uspoređuje s muhom zlatne boje koja truje i uništava ljude. Pisac daje sliku kurtizane sa svim njezinim obilježjima i karakteristikama; ona je stvarna i kada se daje za novac i kada mrzi novac, u svojoj dobroti i svojim postupcima.

Roman *Nana* je, kao i ostali njegovi romani, pisan na način da se prikaže stvarnost onakva kakva ona jest, bez ikakvih preuveličavanja. Zola u svakom romanu primjenjuje teoriju nasljeđa i determinizam likova. On je determinist i kao takav ne priznaje slobodnu volju te vjeruje da nasljeđe utječe na čovjeka i određuje njegovu sudbinu. Osim anatomije i nasljeđa, da bi se objasnio čovjek, Zola se služi i sredinom u kojoj lik živi. U svim njegovim romanima vidljivo je to da vanjski svijet i društvo snažno utječu na lika. On je bio prvi koji je obukao liječničku kutu i težio uvođenju stroge znanosti u književnost. Opisivao je mračne i vlažne prostore te po prvi puta prikazao likove iz radničke klase. Na taj je način obogatio književnost zabranjenim temama i proskribiranim riječima.

Ključne riječi

naturalizam, determinizam, Emile Zola, poroci, Nana, teorija nasljeđa

10. Izvori i literatura

Izvori

Zola, E. 2002. *Nana*. Zagreb: Nova knjiga Rast.

Literatura

Banašević, N. 1976. *Francuska književnost*. Sarajevo: Svjetlost.

Bernar, M. 1966. *Zola njim samim*. Beograd: Vuk Karadžić.

Chantal Bertrand-Jennings. *Zola's Women: The Case of a Victorian 'Naturalist'*. Atlantis Vol. 10 No. 1. University of Toronto. 1984.
<http://journals.msvu.ca/index.php/atlantist/article/viewFile/4447/3686>.

11.listopada 2017.

Gyorgy, L. 1947. *Ogledi o realizmu: Balzac, Stendhal, Zola, Heine*. Zagreb: Kultura.

Hergešić, I. 2005. *Književni portreti: izbor*. Zagreb: Ex libris.

Josimović, R. 1967. *Naturalizam*. Cetinje: Obod.

Lafargue, P. 1949. *Književne kritike*. Beograd: Kultura.

Lanoux, A. 1957. *Dobar dan, gospodine Zola*. Zagreb: Kultura.

Leblond-Zola, D. 1940. *Zola: njegov život, njegovo djelo i njegova borba*. Zagreb: Ante Velzek.

Milačić, D. 1958. *Emile Zola*. Beograd: Rad.

Murto Sinikka. *Some Female Types in the Novels of Emile Zola*. Wilfrid Laurier University. 1968. <http://scholars.wlu.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=2132&context=etd>. 14. listopada 2017.

Perović, S. 1966. *Iz radionice velikih majstora: kako su stvarali književnici*. Zagreb: Školska knjiga.

Polanščak, A. 1966. *Od povjerenja do sumnje: problemi francuske književnosti*. Zagreb: Naprijed.

Rizzoni, G. 2003. *Posljednja noć Emilea Zole*. Zagreb: Durieux.